

بررسی موانع و چالش‌های تحقیق و پژوهش در نظام آموزش و پرورش و نقش پژوهش در بهبود و توسعه نظام آموزشی کشور

نرگس ابوتالبی^۱

چکیده

پژوهش موضوعی است که در همه کشورهای جهان توجه بسیاری از مسئولان، سیاستمداران، کارشناسان و اندیشمندان به آن معطوف می‌باشد چرا که رشد علمی، اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، سیاسی و ارتقای جایگاه بین‌المللی کشورها ارتباط مستقیمی با این مهم داشته و رشد و توسعه و تعالی پژوهش در کشور موجب پیشرفت و توسعه آن کشور می‌گردد. به همین دلیل تمامی کشورها تلاش می‌نمایند که ضمن توسعه امر پژوهش در کشور خود، موانع و مشکلات موجود بر سر راه آن را برداشته و زمینه تعمیق پژوهش در تمامی امور کشور را فراهم نمایند. در این میان نظام آموزش و پرورش برجسته‌ترین سازمان علمی انسان ساز و مترقی است که لزوم توجه به پژوهش و انجام تحقیقات در آن محسوس است، اما متأسفانه در نظام آموزشی به جای توجه و اهتمام به نوآوری و خلاقیت و ترویج شیوه‌های علمی، بر حافظه و پرورش قوای ذهنی تأکید می‌گردد و همچنان پژوهش جایگاه مشخصی، نه در میان معلمان، بلکه در میان دانش‌آموزان نیز ندارد. لذا هدف از پژوهش حاضر شناسایی موانع و چالش‌های فعالیت‌های پژوهشی و ارائه راهکارهایی در جهت رفع آن به منظور بهبود و توسعه نظام آموزشی کشور است. روش انجام پژوهش، توصیفی از نوع تحلیل اسنادی می‌باشد، که با تحلیل و بررسی اسناد و منابع معتبر، یافته‌هایی مرتبط با موضوع استخراج و مورد استفاده قرار می‌گیرد. در راستای هدف پژوهش، دو سوال اصلی مطرح گردید و نتایج حاصل از پژوهش نشان داد که چالش‌هایی که در حوزه پژوهش آموزش و پرورش مطرح است دامنه بسیار وسیعی دارد. از بحث درباره تاسیس پژوهشکده‌های آموزش و پرورش، آموزش و تربیت پژوهشگران آموزشی، توجه به سرمایه‌گذاری در تحقیقات تا بحث پیرامون فرآیند پشتیبانی علمی - پژوهشی از برنامه‌های اجرایی وزارت آموزش و پرورش و کاربست یافته‌های پژوهشی را شامل می‌شود.

کلیدواژه: تحقیق و پژوهش، نظام آموزش و پرورش، توسعه.

۱. دانشجوی دکتری رشته مدیریت آموزش عالی دانشگاه آزاد اسلامی واحد ساری - n.abotalebi@yahoo.com

مقدمه

در هر کشوری نظام آموزش و پرورش یکی از نظام‌های مهم اجتماعی است. رسالت این نظام، علاوه بر انتقال میراث فرهنگی و تجارب بشری به نسل جدید، ایجاد تغییرات مطلوب در شناخت‌ها، نگرش‌ها و در نهایت رفتار کودکان، نوجوانان و جوانان است. از دیرباز آموزش و پرورش نقش اساسی در تداوم و بقای جامعه بشری از طریق انتقال آداب و رسوم، اعتقادات و ارزش‌ها، نگرش و رفتارها، دانش‌ها و مهارت‌های جامعه ایفا کرده است. مدارس و مراکز آموزشی به عنوان مراکز ثقل و شکل‌گیری نوآوری، نوآفرینی، کارآفرینی، تعقل، تدبیر، تفکر خلاق؛ همچنین وظیفه‌ی پاسخگویی به نیازهای متغیر و ملّون و متحول جوامع و مردم را به عهده دارند و نقش محوری نظام آموزشی در اشاعه فرهنگ و تحول و تدبیر بر هیچ کس پوشیده نیست (ایزدی یزدان آبادی، ۱۳۹۳).

امروزه تمامی کشورهای توسعه یافته و یا در حال توسعه برای حفظ یا ایجاد بنیان‌های توسعه‌یافتگی و ارتقای قدرت رقابت خود با دیگر کشورها، علم و فناوری را به عنوان محور اصلی فعالیت‌های خود مورد توجه قرار می‌دهند. علم و فناوری محصول فعالیت‌های پژوهشی است و در صورتی که فعالیت‌های علمی و پژوهشی با سایر فعالیت‌های سیاسی، اقتصادی و اجتماعی ترکیب گردد؛ قطعاً توسعه پایدار حاصل خواهد گردید. آموزش و پرورش که به عنوان اساس و پایه‌ی فرهنگ یک نظام و ضامن توسعه‌ی پایدار محسوب می‌شود، وظیفه تربیت و پرورش افراد حرفه‌ای جامعه را برای سازمان‌ها و نهادهای کشور بر عهده دارد. این حوزه‌ی بسیار مهم اغلب با مغز و فکر انسان‌ها که بالاترین سرمایه هستند سر و کار دارد. بنابراین مهم‌ترین و بهترین فضا و زمان برای تحقیق و پژوهش است که متأسفانه در حال حاضر این امر از سوی متولیان و رهبران آن چندان جدی گرفته نشده است (موسی وند، ۱۳۹۲).

پژوهش در آموزش و پرورش، وسیع‌ترین و حساس‌ترین حوزه پژوهشی در قلمرو علوم انسانی را در بر می‌گیرد. آموزش و پرورش به عنوان زیرساخت و الگوی توسعه جامعه در همه ابعاد از نقشی حیاتی و ظریف برخوردار است. علاوه بر این، ماهیت پیچیده فعالیت‌های یاددهی-یادگیری، سطح دشواری فعالیت‌های آموزش و پرورش را به مراتب افزایش می‌دهد. چنین موقعیتی است که نقش ساز و کارهای حمایتی از جمله پژوهش را برای توسعه کارکردهای آموزش و پرورش و تضمین فعالیت‌ها در این نهاد گسترده آشکار می‌سازد. پژوهش به عنوان یکی از مهمترین منابع شناخت و آگاهی انسان‌ها از دیر باز نقش مهمی در توسعه جوامع و سازمان‌ها داشته است. در آموزش و پرورش به عنوان یکی از پیچیده و دشوارترین عرصه‌های فعالیت بشری، پژوهش در تولید دانایی نقش برجسته‌ای داشته و دارد (حضرتی، ۱۳۹۵).

سرعت تولید اطلاعات و تحولات علمی و فنی برخاسته از پژوهش‌ها چنان است که سخن از اهمیت تحقیق و پژوهش گفتن، امری بدیهی و پیش پا افتاده تلقی می‌شود. شکی نیست که

پژوهش امری مهم و حیاتی برای جامعه محسوب می گردد زیرا تحقیقات در ایجاد ارزش افزوده کلان اقتصادی، تولید علمی، تولید صنعتی، خودکفایی، درآمد سرانه، تغییرات اقتصادی اجتماعی سیاسی و فرهنگی، اشاعه علم و فرهنگ و دانش و به طور کلی توسعه ملی کشور در ابعاد مختلف تأثیر قابل توجهی دارد آنچه مسلم است حرکت پیش رونده یک کشور در گرو ترسیم تصویر و چهره آتی آن در جنبه های گوناگون است. بدیهی است که پژوهش در آموزش و پرورش به تبع نقش حیاتی و سرنوشت سازی که نظام های آموزشی در حیات هر کشور و ملتی دارند جایگاهی برجسته تر دارد پیچیدگی آموزش و پرورش به اندازه پیچیدگی موضوع آن یعنی انسان است. از این رو هر گونه سیاست گذاری، طراحی و تدوین هر برنامه ای در چنین فضای پیچیده ای، مستلزم آن است که پژوهش، این فضا را برای سیاست گذاران و برنامه ریزان روشن و قابل فهم سازد و راههای مواجهه با موقعیت های مسأله ای را در اختیار گذارد. اگر چه درباره لزوم تحقیق و پژوهش در نظام آموزش و پرورش و اهمیت آن در بهبود و توسعه نظام آموزشی اتفاق نظر وجود دارد اما آنچه در تجربه چندساله پژوهش در نظام آموزش و پرورش رخ می نمایند دو مشکل اساسی است که عبارتند از: (۱) تعیین و تبیین نیازهای پژوهشی در نظام آموزش و پرورش (۲) مدیریت طرح های تحقیقاتی در طول چرخه عمر هر یک از تحقیقات با در نظر گرفتن سه عامل زمان، هزینه و کیفیت. شاید بتوان گفت آنچه که باید در وهله اول مورد توجه قرار گیرد تعیین و تبیین علمی نیازهای پژوهشی می باشد(رضائی، ۱۳۸۹).

علم و فناوری محصول فعالیت های پژوهشی است و در صورتی که فعالیت های پژوهشی از طریق تولید علم و تبدیل آن به فناوری با سایر فعالیت های اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی ترکیب گردد قطعاً توسعه پایدار تحقق خواهد یافت. نقش آموزش و پرورش به عنوان زیربنا و سنگ نخست پژوهش قابل انکار نیست. به وجود آمدن روح تحقیق و پژوهش و اشتیاق به دانش اندوزی در دانش آموز، دانشجو، معلم و... منشأش در آموزش و پرورش است. بر خلاف عده ای که می پندارند انگیزه امری ذاتی است، اعتقاد ما بر این است که انگیزه اکتسابی است و برای کسب آن، محیط باید آماده و مهیا باشد، منظور از محیط مجموعه عوامل بیرونی است که در فرد ایجاد انرژی و تحرک می کند(سیدطاهرالدینی، ۱۳۸۸).

نظام آموزشی به عنوان یک نظام پویا، هوشمند و هدفمند در این باره نقش عمده ای چون تربیت نیروی انسانی مورد نیاز جامعه، ترویج و ارتقای دانش و گسترش تحقیق و تتبع و زمینه سازی برای توسعه کشور دارد و تحقق این اهداف، وسواس علمی پژوهشی خاصی را طلب می کند. دانشمندان، پژوهش و تحقیق در آموزش و پرورش را یکی از محورهای کلیدی در امنیت ملی کشورها دانسته و بر این باورند که پیشرفت در هر زمینه ای به پژوهش و برنامه ریزی دقیق نیاز دارد. پژوهش محور نمودن آموزش و پرورش، نخستین پیش شرط موفقیت علمی در عرصه های جهانی و بین المللی

محسوب می شود. این وظیفه در آموزش و پرورش، بر عهده دو گروه اصلی می باشد: نخست معلمان و سپس دانش آموزان. معلمان مدارس ضمن انجام کارهای آموزشی، باید به صورت مستقیم نقش هدایتگر و مربی دانش آموزان را بر عهده داشته و به نوعی وظیفه تربیت پژوهشگران آینده کشور را نیز انجام دهند (قمشاهی و اخوت، ۱۳۹۵).

بیان مساله

نوع و سطح فعالیت های پژوهشی یکی از شاخص های اصلی توسعه و پیشرفت محسوب می شود. موفقیت در تمام فعالیت های مربوط به توسعه صنایع، کشاورزی، خدمات و غیره به نحوی به گسترش فعالیت های پژوهشی بستگی دارد. در واقع پژوهش یکی از محورهای مهمی است که ضامن پیشرفت و توسعه پایدار در هر کشور به شمار می آید. اگر پژوهشی صورت نگیرد دانش بشری افزایش نخواهد یافت و دچار سکون و رکود خواهد شد. بدون انجام پژوهش امور آموزشی نیز از پویایی و نشاط لازم نیز برخوردار نخواهد بود. همه آن چه که به عنوان پیشرفت علوم در اعصار مختلف تاریخ می شناسیم حاصل تلاش افرادی است که در کار خود رویکردی پژوهشی داشته اند و ذهن پرسشگرشان همواره محرکی برای فعالیت های پژوهشی آنان بوده است (فرامرزی قراملکی، ۱۳۸۶).

عصر جدید را می توان دوران پژوهش های علمی پیشرفته نامید و گسترش دانش، تکنولوژی نوین و توانایی استثنایی بشر معاصر را در حل معضلات و مسایل مبتلا به جامعه را حاصل پژوهش خواند. هر چه مسایل جامعه پیچیده تر باشد، لزوم انجام تحقیقات بارزتر خواهد بود و هر چه دامنه تحقیقات گسترده تر شود، لزوم سرمایه گذاری، تربیت و جلب نیروهای محقق و همچنین ایجاد تشکیلاتی منسجم و پویا به منظور برنامه ریزی، اداره و جهت دادن به فعالیت های پژوهشی کشور را حیاتی تر می کند. در واقع تحقیق، کوششی در جهت کشف حقایق علمی و اشاعه آن در میان مردم برای پژوهش و برنامه ریزی در آموزش عالی و بهره مندی از آن است. به طور دقیق تر، تحقیق که همان آشکارسازی واقعیت و نتیجه حصول کشفیات یا حقایق است، امری محسوب می شود که با گذشت زمان و همراه با پیشرفت تکنولوژی و بروز مشکلات فنی، اجتماعی، اقتصادی و سیاسی تازه، اهمیت اساسی تری می یابد. پژوهش همواره با مطالعه وسیع، تردید علمی، علاقه و کاوش پیگیر همراه است. برخی پژوهش ها به کشفیات و حل مسایل لاینحل قبلی منجر می شود و بعضی اصلاح کننده نگرش ها و بهبود ساختارهای نظام ها و در آخر برخی رهگشای اهداف توسعه جامعه است. تا آنجا که به تحقق اهداف توسعه ملی مربوط می شود، پژوهش را می توان زیربنای اصلی توسعه دانست.

در جهان امروز، جوامعی که به استقلال ملی و اهداف توسعه جامعه خویش بها می دهند در برنامه ریزی های استراتژیک و سیاست گذاری های علمی خود، پژوهش را در اولویت نخستین قرار داده اند. هدف از توجه به پژوهش های علمی و بها دادن به تحقیقات پایه ای، کاربردی و توسعه ای پدید آوردن شرایط و امکاناتی است که به کمک آن، موجبات بهره مندی از یک تکنولوژی پیشرفته

برای پاسخگویی به نیازهای پیشرفت اقتصادی، برخورداری از رفاه اجتماعی و سود جستن از مواهب استقلال ملی فراهم می‌آید. از این رو کشورهای پیشرفته جهان، منابع انسانی و مالی فراوانی را به منظور انجام پژوهش‌های علمی در اختیار دانشگاه‌ها و دیگر مؤسسات تحقیقاتی قرار می‌دهند و از هیچ تلاشی در جهت تقویت و اعتلای نظام پژوهشی کشور فروگذاری نمی‌کنند. نتایج تحقیقات علمی اعم از تحقیق بنیادی و کاربردی موجب افزایش ذخایر دانش و تکنولوژی می‌شود و تحقق آرمان‌های توسعه ملی را تسریع می‌کند (قدمی، ۱۳۸۹).

توسعه پایدار و همه جانبه در هر کشوری به نحو قابل توجهی در گرو گسترش کمی و کیفی فعالیت‌های پژوهشی آن کشور است. اگر نگاهی دراز مدت به امر پژوهش داشته باشیم، شاید مهم‌تر از انجام پژوهش در زمینه‌های مختلف، گسترش رویکرد پژوهش مدار در آموزش مقاطع مختلف تحصیلی باشد. دانش‌آموزان امروز پژوهشگران فردا هستند که با تلاش خود می‌توانند به گسترش مرزهای دانش بپردازند. آموزش موثر روش‌های بهینه پژوهش ضامن موفقیت پژوهش‌های آتی خواهد بود. بدیهی است که گسترش پژوهش در گرو تعامل سازنده تمام بخش‌های آموزشی و پژوهشی کشور می‌باشد و هیچ یک از سازمان‌ها به تنهایی نمی‌توانند به بهبود وضع پژوهش در کشور کمک کنند. بنابراین، پیشرفت در این زمینه نیازمند عزمی ملی در این خصوص و توجه به جایگاه پژوهش در زمینه‌های مختلف است (فرامرزی قراملکی، ۱۳۸۶).

اهمیت پژوهش در رشد و توسعه جوامع بر کسی پوشیده نیست. چنانکه جوامع پیشرفته، موقعیت خود را بیش از هر چیز مرهون گسترش، تعمیق و بالندگی تحقیقات می‌دانند نگاهی به آمار تولید علم دنیا نیز نشان می‌دهد هفت کشور اول صنعتی جهان همان هفت کشور اول تولیدکننده علم هستند. اکنون همه کشورهای دنیا حجم توسعه یافتگی خود را با شاخص‌های پژوهشی چون تعداد نیروی محقق، سهم بودجه پژوهشی، تعداد مقالات چاپ شده در مجلات علمی و نظایر آن نشان می‌دهند. اگرچه در سال‌های اخیر فعالیت‌های پژوهشی کشورمان از رشد نسبی برخوردار بوده، اما مقایسه تطبیقی شاخص‌های پژوهشی در مقیاس جهانی نشان می‌دهد میزان این شاخص‌ها هنوز از مطلوبیت کافی برخوردار نیست (کریمیان و همکاران، ۱۳۹۰).

در کشور ایران نیز پژوهش مورد توجه نهادهای مسئول و مسئولان سیاسی و اجرایی قرار داشته و دارد ولی با وجود این توجهات، پژوهش و نظام پژوهشی در کشور با چالش‌های زیادی مواجه بوده و می‌باشد و پرداختن به این چالش‌ها و رفع مشکلات و موانعی که بر سر راه نظام پژوهشی در کشور وجود دارد، از اولویت‌های مسئولان و دست‌اندرکاران کشور می‌باشد (قاضی زاده فرد، ۱۳۹۰).

علی‌رغم انجام فعالیت‌های فراوان در عرصه پژوهش در آموزش و پرورش، نتایج چشمگیری حاصل نشده است. مطالعات نشان می‌دهد که موانعی بر سر راه انجام پژوهش در آموزش و پرورش

به عنوان یکی از شاخص های توسعه نظام آموزشی کشور وجود دارد. لذا پژوهش حاضر در پی بررسی دو سوال می باشد:

- ۱- موانع اصلی انجام پژوهش در آموزش و پرورش چه می باشد؟
- ۲- تأثیرگذاری پژوهش در فرایند بهبود توسعه در نظام آموزشی چگونه است؟

مبانی نظری پژوهش

تحقیق و پژوهش

برای «پژوهش»، تعاریف متعددی شده است. برخی آن را «مطالعه آگاهانه، برنامه ریزی شده و روشمند به هنگام رویارویی با مسأله‌ای پیچیده و مبهم به قصد ایجاد وضوح و رفع پیچیدگی و ابهام از آن مسأله» گفته‌اند.

«آقایی» در کتاب «پژوهش»، در تعریف این واژه نوشته است: تحقیق و پژوهش به مجموعه فعالیت‌های بدیع، خلاق، نوآورانه، نظام یافته و برنامه ریزی شده‌ای گفته می‌شود که به طور کلی با هدف و در جهت گسترش شناخت مرزهای علمی و کاربرد این دانش برای بهبود زندگی و به طور خلاصه در جهت نوآوری و ایجاد فرآورده‌ها، فرایندها، وسایل و ابزار، نظام‌ها، خدمات و روش‌های جدید که در پایان منجر به رشد و توسعه می‌شود، صورت پذیرد.

آنچه در همه تعاریف فوق مشترک است، سه ویژگی است که عبارت است از: فرایندی بودن پژوهش، نظم و استمرار در انجام فعالیت و هدف نهایی که کشف حقیقت یا افزایش آگاهی است. ویژگی سوم به خوبی هدف غایی هر فعالیت پژوهشی و جهت آن را مشخص می‌کند. پژوهش می‌باید با هدف «کشف حقیقت» صورت پذیرد و در صورتی که این هدف تحقق نیابد، کار پژوهشی ابر است.

تحقیق و پژوهش فرایندی وقت گیر و زمان بر است و بیش از هر چیز نیازمند صبر و شکیبایی مسئولان و پژوهشگران است. در پژوهش معمولاً نقاط ضعف و قوت موضوع یا یک محصول بررسی یا کارکرد یک سازمان و نهاد ارزیابی می‌شود و بر مبنای نتایج به دست آمده از آن پژوهش، می‌توان برای کارایی بیشتر آن نهاد یا آن تولیدات و موضوع‌ها برنامه‌ریزی کرد و راهکار ارائه داد (غفاری، ۱۳۹۱).

پژوهش، به معنای عام، بررسی یا کاوشی سخت کوشانه و به معنای خاص، تحقیق و تجربه‌ای جامع با هدف کشف واقعیت‌های نو و تفسیر درست این واقعیت‌ها، تجدید نظر در نتیجه‌گیری‌ها، نظریه‌ها و قوانین پذیرفته شده در پرتو واقعیت‌های کشف شده و به کارگیری عملی نتیجه‌گیری‌ها، نظریه‌ها و قوانین جدید است. در معنایی دیگر، پژوهش فرایند رسیدن به راه‌حل‌های قابل اطمینان از طریق گردآوری، تحلیل و تفسیر داده‌ها به گونه‌ای برنامه‌ریزی شده و نظام‌مند است. پژوهش در هر

موضوع، به هر شکلی و در هر سطحی که انجام شود تلاشی منسجم و نظام مند در جهت توسعه دانش موجود درباره موضوع هایی است که با آن ها سر و کار داریم (موسی وند، ۱۳۹۲).

تعریف نظام آموزش و پرورش از دیدگاه کارشناسان:

≠ محمدباقر هوشیار: آموزش و پرورش مجموعه منظمی از اعمال و رفتار است؛ به بیان دیگر آموزش و پرورش فعل و انفعالی است میان دو قطب روان (آموزگار و فراگیر) که مسبوق به اصلی و متوجه هدفی و مستلزم برنامه‌ای است.

≠ جان دیویی: آموزش و پرورش تکرار تجربه است، به منظور اینکه معنای تجربه گسترش پیدا کند و برای هدایت و کنترل تجربیات بعدی، فرد را بهتر قادر سازد.

≠ ژان ژاک روسو: آموزش و پرورش هنر یا فنی است که به صورت راهنمایی یا حمایت نیروهای طبیعی و استعدادهای فراگیر (محصل) و با رعایت قوانین رشد طبیعی و با همکاری خود او برای زیستن تحقق می‌پذیرد.

≠ امیرحسین آریان‌پور: آموزش و پرورش عبارت است از «فرایند هدایت و جهت‌دهی عمدی تجارب انسانی» (ویکی پدیا)

≠ آموزش و پرورش امری پیچیده و وقت گیر و پر دامنه است که سرمایه گذاری بیشتر، برنامه های نظام یافته و همکاری نهادهای گوناگون جامعه را می طلبد. در واقع، آموزش و پرورش یک سرمایه گذاری بلندمدت است که آثار آن از لحاظ اقتصادی و اجتماعی توسط محققان مختلف به اثبات رسیده است. به این دلیل است که یکی از شاخص های مهم رشد هر جامعه را وسعت دامنه وظایفی می دانند که نظام آموزش و پرورش آن به عهده گرفته است. برای همین است که همه دولت ها پرداختن به آموزش و پرورش مردم خود را در شمار وظایف اساسی و حتی برای اجباری کردن آن، تعهدات سنگینی در قانون های اساسی و بنیادی خود می گنجانند (علاقه بند، ۱۳۹۰).

جایگاه پژوهش در آموزش و پرورش

با نگاهی به نقش نظام آموزش و پرورش به عنوان تربیت کننده و آموزش دهنده سرمایه‌های انسانی خلاق و پژوهشگر بایستی این سوال کلیدی و مهم را مطرح کرد که نظام آموزش و پرورش ما تا چه حد فراگیران را به این سمت سوق می‌دهد؟ در پاسخ می‌توان گفت: پژوهش و نوآوری در جامعه‌ای توسعه پیدا می‌کند که نظام آموزشی و فرهنگی، زمینه و بستر مناسب برای آن را تدارک دیده باشد. بنابراین؛ تحقیق را می‌توان در کنار آموزش یکی از اهداف بسیار مهم آموزش و پرورش دانست که باید مورد توجه قرار گیرد و به نظر می‌رسد که مدارس و معلمان در این میان دارای وظیفه بسیار مهم و حساسی هستند که می‌توانند علاوه بر فعالیت‌های تحقیقاتی روح و انگیزه تحقیق و روش‌های درست پژوهش را در میان دانش آموزان نهادینه کنند.

نکته مهم این است که خود پژوهش نیز نیازمند آموزش است چرا که پژوهش در حقیقت یک فن است و روش‌های مختلفی دارد که یادگیری و به کار بستن آنها جز با آموزش میسر نیست. متأسفانه هنوز فرهنگ پژوهش در کشور ما نهادینه نشده و باور راستین برای پژوهش در بخش‌های گوناگون آموزشی و فرهنگی تقویت نشده است که بتوان از آن در جهت توسعه و پیشرفت کشور استفاده کرد. اعتقاد به اینکه پژوهش می‌تواند بسیاری از مسائل را حل کند یا آنها را کاهش دهد در میان مسئولان چندان قوی نیست و هنوز بسیاری از دست‌اندرکاران طعم شیرین استفاده از نتایج تحقیق را نچشیده‌اند. این قضیه در مورد نهادهایی که رسماً متولی این امرند و نام تحقیقات را با خود یدک می‌کشند نیز صادق است (رکن آبادی، ۱۳۹۵).

مفهوم توسعه

توسعه واژه‌ای است که هر یک از صاحب‌نظران رشته‌های مختلف علوم، تعریفی خاص و متناسب با رشته‌ی علمی خود از آن ارایه کرده‌اند... توسعه در مفهوم وسیع آن یعنی بهبود در بهره‌وری و بازده نیروی انسانی و فناوری، ارتقای سطح زندگی در همه‌ی ابعاد آن یعنی آموزش بهتر، عدالت اقتصادی- اجتماعی و حذف امتیازات ناروا، آزادی بیشتر انتخاب فردی و زندگی غنی‌تر فرهنگی (اکبری، دیهیم و دهنوی، ۱۳۹۵).

توسعه در معنای وسیع و کلی آن که اقتصاد، فرهنگ، سیاست و سایر شئون یک جامعه را در بر می‌گیرد، به معنای بروز تغییر و تحول مثبت در یک معیار است که برای آن نحوی از ثبات و استمرار در نظر گرفته می‌شود. بدیهی است که هر گونه بحث در مورد توسعه و معنای آن بدون در نظر گرفتن بحث محوری تغییر و تحول ناقص خواهد بود. اصلی‌ترین عامل تعیین‌کننده پیشرفت و توسعه جامعه در شرایط متحول کنونی جهان، میزان برخورداری از نیروی انسانی کارا و خلاق است که این خود به میزان برخورداری جوامع، از دانش، آموزش و پژوهش بستگی دارد. برتری یک کشور بیش از آن که به منابع طبیعی یا ظرفیت‌های موجود صنعتی متکی باشد، به میزان بهره‌مندی آن کشور از علوم و فنون که حاصل توسعه علمی است و نیز به پویایی نظام آموزش عالی آن کشور وابسته است (ثابتی، همایون سپهر و احمدی، ۱۳۹۳).

موانع و چالش‌های حوزه پژوهش در نظام آموزشی

در پاسخ به سوال اول «موانع اصلی انجام پژوهش در آموزش و پرورش چه می‌باشد؟» با مطالعه و بررسی اسناد و مقالات مرتبط با موضوع، عوامل زیر به عنوان موانع انجام فعالیت‌های پژوهشی از دیدگاه کارشناسان و محققان شناسایی شدند.

قمشاهی و اخوت (۱۳۹۵) در تحقیق خود تحت عنوان «شناسایی موانع و مشکلات انجام پژوهش در آموزش و پرورش و ارائه راهکار» عوامل موثر بر کاهش فعالیت‌های پژوهشی موسسات آموزشی را به عنوان موانع اصلی شناسایی و در ۲۲ مورد دسته‌بندی نمود که برخی از آنان عبارتند از: تأکید بر

آموزش محوری به جای پژوهش محوری، نظام آموزشی و مدیریت نامناسب، ضعف انگیزه های لازم در پژوهشگران، نگرش اشتباه نسبت به تحقیق، کمبود بودجه ی پژوهشی، عدم حمایت مادی از طرح های پژوهشی، مقررات دست و پاگیر اداری (بوروکراسی)، فقدان قوانین مشخص برای ارزیابی فعالیت های پژوهشی، عدم بهره گیری مدیران از نتایج تحقیق.

در همین رابطه حضرتی (۱۳۹۵) معتقد است سخن گفتن از کاستی ها البته آسان است و کاستی ها فراوان، بی تردید هر برنامه ای که تدوین و به اجرا گذاشته می شود و هر سلسله فعالیتی که انجام می پذیرد، علاوه بر دستاوردها، با خود کاستی هایی را نیز به همراه خواهد داشت. کاستی ها یا به تعبیری دیگر چالش ها به آن دسته مسائلی اطلاق می گردد که در پیشبرد فعالیت ها اختلال ایجاد می کنند و اما بدلائل مختلف مورد توجه قرار می گیرند. وی در پژوهش خود تحت عنوان «واکاوی موانع و راهکارهای توسعه فرهنگ پژوهش در آموزش و پرورش ایران» کاستی هایی را که در عرصه فعالیت های پژوهشی طی دو دهه اخیر، مشاهده کرد بدین شرح اعلام کرد: فقدان فرهنگ پژوهش و تحقیق، فقدان انگیزه مادی و معنوی، موانع اداری و مالی (بوروکراسی)، عدم کاربست تحقیقات، عدم توجه و اهتمام مسئولان سطوح بالا دست سازمان آموزش و پرورش، ضعف کارآیی در کاربست یافته های تحقیقاتی، ضعف نیازسنجی و اولویت یابی، پایین بودن کیفیت پژوهش ها.

تصدیقی (۱۳۸۸) در تحقیق خود تحت عنوان موانع تحقیق و فرهنگ پژوهش در نظام آموزش عالی، عمده ترین موانع تحقیقات را از دیدگاه بسیاری از محققان و کارشناسان پژوهشی ؛ ۱- نامشخص بودن استراتژی تحقیقات ۲- عدم وجود محیط مناسب و غیرتشریفاتی برای انجام تحقیقات ۳- پایین بودن میزان حق تحقیق نسبت به حق التدریس ۴- عدم وجود انگیزه و روحیه تحقیقاتی در میان محققان ۵- عدم ایجاد امکانات جهت کاربست نتایج تحقیقات بیان کرد. وی همچنین یادآور شد با مطالعه مقالات و کتاب ها راجع به پژوهش و تحقیق در ایران و مشاوره با صاحب نظران و با تعمق و اندیشه درباره ی آن ها ویژگی های بارز پژوهش در نظام آموزش عالی ایران مورد شناسایی قرار گرفت که پس از بررسی و تجزیه و تحلیل، این ویژگی ها به عنوان آسیب های فراروی پژوهش در نظام آموزش عالی معرفی شدند. که عبارتند از: فقدان فرهنگ پژوهش و تحقیق، فقدان انگیزه های مادی و معنوی، عدم ارتباط بین محققان، تمرکز تحقیقات در سازمان های دولتی، موانع اداری و مالی پژوهش، موظف نبودن اساتید دانشگاه ها و سایر مشاغل تخصصی به امر پژوهش و عدم کاربست تحقیقات انجام شده.

در تحقیقی که کشاورز و اخشابی (۱۳۹۳) با عنوان موانع و چالش های پژوهشگری در بین مدیران و معلمان آموزش و پرورش شهر تهران، انجام دادند، مهمترین عوامل مؤثر در کاهش انگیزه ی نمونه مورد مطالعه برای انجام این تحقیق را علل اقتصادی، علل فرهنگی - اجتماعی، علل ساختاری، علل فردی، عدم کاربست نتایج پژوهشی و علل آموزشی عنوان کردند. بررسی ها نشان می دهد که عدم

انگیزه ی مدیران و معلمان برای مشارکت در فعالیت های پژوهشی، ضمن اینکه کادر آموزشی را در حل مسائلی که در شرایط کاری خود با آن مواجه هستند ناتوان می سازد؛ در سطح کلان نیز مانعی جدی در برابر توسعه یافتگی جامعه می گردد.

مهرمحمدی (۱۳۸۲) معتقد است که حوزه پژوهش در آموزش و پرورش از پدیده ای به نام فقر مسأله شناسی رنج می برد. به نظر او این بحث خصوصا برای نهادهای پژوهشی وابسته به دستگاه های اجرایی مثل پژوهشگاه مطالعات آموزش و پرورش در مقایسه با نهادهای پژوهشی آکادمیک و وابسته به حوزه های دانشگاهی از اهمیت مضاعفی برخوردار است و پیچیدگی های بیشتری هم دارد. (به نقل از رضائی، ۱۳۸۹).

عوامل درونی ساختاری، مانند عدم تعریف جامع از جایگاه پژوهش و پژوهشگاه در نظام تصمیم گیری و کاربست یافته ها، کمبود نیروی انسانی و هیأت علمی و کارشناسان خبره، کمبود ساختمان و شرایط فیزیکی مناسب و یا شرایط بیرونی مانند عدم باور تصمیم گیران به نقش پژوهش و کاربست اندک یافته ها از جمله آسیب های نظام پژوهشی وزارت آموزش و پرورش می باشند که کیا (۱۳۸۹) در پژوهش خود تحت عنوان « فرصت های تازه برای نظام پژوهشی آموزش و پرورش » به آن اشاره کرده است.

پژوهش مبنای توسعه یافتگی

در پاسخ به سوال دوم مبنی بر «تأثیرگذاری پژوهش در فرایند بهبود توسعه در نظام آموزشی چگونه است؟» نظرات کارشناسان حاکی از آن است:

پژوهش، کنشی عقلانی و فرایندی خردمندانه و منظم است که به بازنگری، نقد و پالایش یا تولید و خلق اندیشه منجر می شود. این فرایند معمول با سؤال یا سؤالاتی آغاز می شود و با پاسخ یا پاسخ هایی نسبتا قانع کننده به فرجام می رسد. در فرایند چنین حرکتی است که تولید، تبادل و ذخیره اطلاعات یعنی توسعه و تکامل علمی و به موازات آن توسعه جامعه، تحقق می پذیرد، به طوری که می توان گفت که پژوهش یکی از اصلی ترین شاخص های توسعه هر جامعه به شمار می رود. به همین جهت، بین کم و کیف عملکرد و درجه پیشرفت پژوهش در هر جامعه و سطح توسعه و شرایط عینی و ذهنی حاکم بر آن جامعه، پیوستگی وجود دارد. امروزه پژوهش را یک امر فردی و شخصی نمی دانند، بلکه پدیده ای جمعی و واقعیتی اجتماعی است که در فرایند آن، اجزا و عناصر عدیده ای نظیر موضوع، متولی، مجری، مدیر پژوهش، پژوهشگر، بودجه و امکانات، نهادها و تشکیلات پژوهشی در تعامل با یکدیگر قرار می گیرند و نظام تحقیقاتی کشور را به وجود می آورند. در جوامع در حال توسعه که اغلب در حال گذر به سر می برند، موضوع پژوهش با مسائل و موانع عدیده ای روبروست. نهادهای علمی از جایگاه و نقش تعیین کننده ای برخوردار نیستند. مسائلی چون وابستگی به بخش دولتی و ضعف بخش خصوصی در انجام پژوهش های مستقل موجب شده است که با سستی در

تولید اندیشه و فرهنگ سازی روبرو باشیم. یکی از بهترین شاخص ها برای ارزیابی این مدعا آن است که بدانیم تا چه میزان تصمیم گیری ها و برنامه ریزی ها و برخورد با مسائل و موانع توسعه براساس راهکارهای مبتنی بر تحقیقات علمی صورت می پذیرد که این خود تا حدی محصول وجود اعتقاد و احساس نیاز به پژوهش، تقاضای بخش های تصمیم گیری، وجود محققان برجسته و اعتبارات و امکانات پژوهشی مناسب است. لازمه این کار، برقراری محیط فکری باز و سازماندهی فرایند تولید افکار است. تشویق نخبگان به ابراز ایده ها و ابتکارات نو، آموزش صحیح به آنها، تاسیس انجمن ها و کانون های سازنده نظریه در دانشگاه ها و مراکز علمی، حمایت از سمینارها و کنگره های تخصصی در کشور، حمایت از پژوهش ها در سطح دانشگاه ها و تشکیل گروه های فکری مختلف از جمله راهکارهایی است که در این زمینه مطرح هستند(هداوند، ۱۳۸۹).

امروزه، تقریباً تمام کسانی که به دنبال توسعه و اصلاحات هستند در همه جای دنیا از آموزش و پرورش شروع می کنند و رویکردهای برآمده از عصر جدید ارتباطات و فناوری ها در تعلیم و تربیت از جمله دیدگاه حداکثری مبتنی بر خود یادگیری و چگونگی یادگیری (فرا شناخت)، یادگیری فرایند مدار و مستقل، موجب حرکت تدریجی در باز تعریف مفاهیم اساسی تعلیم و تربیت شده است....چالش های جهانی آموزش و پرورش در قرن بیست و یکم را می توان ناشی از دیدگاه های نو به کارکردهای آموزشی و پژوهشی دانست. این دیدگاه ها قطعاً رویکردهای متفاوتی را به مشکلات آموزش و پرورش ایران و توانمندی های آن اضافه و موضوعات گوناگونی را مطرح می سازند. مباحثی که هم در میان پژوهشگران و اندیشمندان آموزش و پرورش در سطح دانشگاه ها و مراکز پژوهشی مطرح می باشد و هم نظر کارشناسان آموزش و پرورش، معلمان، والدین و جامعه را به خود معطوف ساخته است(صبوری خسروشاهی، ۱۳۸۸).

ارائه راهکار:

با عنایت به یافته های حاصل از بررسی سوال اول پژوهش و شناسایی موانع موجود به نظر می رسد راهکارهای زیر می تواند به عنوان گزین های پیشنهادی مورد امعان نظر مسئولین آموزش و پرورش، قرار گیرد.

- از آنجایی که معلمان به عنوان رهبران آموزشی به حساب می آیند، و در صورتی که معلمان ترغیب به انجام فعالیت های پژوهشی شوند، خود به خود نظام آموزشی متحول گردیده و دانش آموزان به انجام پژوهش ترغیب می گردند، لذا عمده راهکارها معطوف به برطرف نمودن موانع انجام پژوهش معلمان و کادر آموزشی می باشد.

- تخصیص بودجه به فعالیت های پژوهشی، و به تبع آن ایجاد طرح های پژوهشی متنوع متناسب با رشته و دادن امتیاز به شرکت کنندگان در طرح ها، در رفع کاهش فعالیت های پژوهشی گامی موثر برداشته شود.

- بخشی از ساعات تدریس معلمان در طول هفته به امر پژوهش اختصاص یابد و امتیازاتی برای پژوهشگران در نظر ا معلمان گرفته شود ، موظف به امر پژوهش گردند و به این طریق در جهت بهبود کار خود و محیط آموزشی تلاش کنند.

- جهت رفع فقدان انگیزه و علاقه در معلمان جهت انجام فعالیت های پژوهشی، توجه به سرمایه گذاری در تحقیقات است. سرمایه گذاری هر بیشتر در تحقیقات می تواند ایجاد انگیزه خوبی برای شرکت معلمان در تحقیقات و پژوهش ها باشد(قمشاهی و اخوت، ۱۳۹۵).

در زمینه گسترش فرهنگ پژوهشی، نهاد آموزش و پرورش راهکارهای متعددی را تا کنون در قالب تاسیس مراکز پژوهشی، طرح ها و برنامه هایی در سطح دانش آموزان و معلمان به اجرا در آورده است که برخی از آن ها عبارتند از :

الف) تاسیس پژوهشکده های آموزش و پرورش: در این پژوهشکده ها سعی بر این است که متدولوژی پژوهشی متناسب با مشخصات بومی و مسائل فرهنگی و مقتضیات باشد.

ب) طرح معلم پژوهنده: به منظور ترغیب به حل مسائل آموزشی و تربیتی از طریق پژوهش در عمل، توسعه اندیشه پژوهشگری در بین معلمان و سایر کارکنان، بهره گیری از تجارب معلمان پژوهنده و نوآور و ارج نهادن به فعالیت های پژوهشی برنامه معلم پژوهنده از سال ۷۵ به ابتکار پژوهشکده تعلیم و تربیت و با مشارکت فعال شورای تحقیقات استان ها در سراسر کشور به اجرا درآمده است اما واقعیت این است که فلسفه وجودی این پژوهشکده ها و طرح معلم پژوهنده برای رفع و علاج موانع، مشکلات و نارسایی های فعلی آموزش و پرورش بوده است نه در جهت گسترش فرهنگ پژوهشی در کشور.

ج) پژوهش سراهای دانش آموزی: ایجاد شرایط و امکاناتی که رشد خلاقیت ها و ارتقای دانش و توانایی دانش آموزان را به تناسب استعدادهای آنان فراهم نماید یکی از اهداف اساسی آموزش و پرورش است. ولی محدودیت های موجود عمدتاً انجام برنامه های مبتنی برگستره استعدادها و تفاوت های فردی دانش آموزان را با مشکل مواجه می سازد. لذا ایجاد زمینه هایی برای افراد علاقمند و مستعدی که با روحیه تحقیق و پژوهش در تعمیق و گسترش آموخته های خود اهتمام دارند امری ضروری به نظر می رسد.

د) واحد درسی مطالعات پژوهشی: چند سالی است که در جهت آشنایی دانش آموزان با مبانی تحقیق در مقطع دبیرستان درس "مطالعات پژوهشی" تدارک دیده شده است ولی به دلیل اختیاری بودن آن و عدم آشنایی بسیاری از معلمان با اصول تحقیقاتی و عدم وجود امکانات مناسب، این درس چندان جدی گرفته نمی شود و می توان گفت که عملاً کار پژوهش صورت نمی گیرد

ه) پژوهش دانش آموزی: یکی دیگر از مباحثی که طی چندین سال اخیر در نظام آموزش و پرورش کشورمان مد نظر قرار گرفته انجام تحقیق و پژوهش توسط دانش آموزان است اما از آنجا که دانش

آموزان از پیش روش تحقیق را آموزش ندیده اند بسیاری از تحقیقاتی را که انجام داده اند با اسلوب صحیح تحقیق منطبق نبوده است. تردیدی نیست که این کار، دانش آموز را بیش از حد خسته و نسبت به کار پژوهشی بی رغبت می کند، بخصوص که موضوع تحقیقات سنگین و نامتناسب با سن دانش آموز باشد(صادقی، ۱۳۹۱).

برای رفع موانع پژوهش در نظام آموزش عالی، کاربست راهکارها و پیشنهادهای زیر ضروری به نظر می رسد:

۱) آموزش و تربیت پژوهشگران آموزشی

۲) موظف شدن استادان به پژوهش

۳) ارتباط بین پژوهشگران و مدیران

۴) توجه به تحقیقات مشارکتی

۵) توجه به سرمایه گذاری در تحقیقات

۶) کاهش موانع اداری، مالی و پژوهش

۷) تأسیس یک سازمان تحقیقاتی مستقل در کشور(تصدیقی، ۱۳۸۸).

فعال سازی شورای سیاستگذاری تحقیقات در آموزش و پرورش، تشکیل کمیته های پژوهشی در کلیه معاونت ها و سازمان ها و شورای تحقیقات در استان ها و مناطق، ارتقاء جایگاه و تقویت واحدهای پژوهشی در استان ها، تمرکز بخشی به واحدهای پژوهشی خارج پژوهشگاه در قالب و ساختار پژوهشگاه مطالعات آموزش و پرورش، تعیین فراخوان و عناوین پژوهش ها با توجه به نیازهای پژوهشی واحدهای اجرایی و کمیته های پژوهشی و.... از جمله اقدامات راهبردی وزارت آموزش و پرورش در زمینه پاسخگوئی به تأمین نیازهای پژوهشی و اطلاعاتی مخاطبان خود می باشد که فرصت های تازه ای را برای نظام آموزشی و پژوهشی ایجاد کرده اند(کیا، ۱۳۸۹).

اساسی ترین نهادی که در شکل گیری جامعه نقش کلیدی دارد نظام آموزش و پرورش است. بالاترین سرمایه گذاری ها و کیفی ترین برنامه ریزی ها باید در نظام آموزشی و پژوهشی یک کشور اجرا شود. اگر در نظام آموزشی به پژوهش بها داده شود، علم و پژوهش به جامعه راه پیدا می کند و پشتوانه ای همیشگی در تصمیم گیری ها خواهد شد، اندیشه ها، برخوردها، روش های نو و بدیع و خلاق همگی از نظام آموزشی مایه می گیرد از اینرو:

۱- مدیران و مربیان باید تحقق اصل "خردورزی"، اصل "مسئولیت" و اصل "پویایی" را در تمامی ابعاد و اجزای نظام تربیت رسمی و عمومی نصب العین خود قرار دهند.

۲- تغییر و پذیرش فرهنگ، نیازمند ویژگی های فردی و شخصیتی است که این ویژگی ها در جذب فرهنگ پژوهشی موثر می باشد (علاقه، انگیزه، احساس نیاز، اعتماد به نفس، انرژی، جسارت، شهامت، امانتداری، مشارکت جویی، نوجویی، کنجکاوی).

- ۳- ایجاد جو و محیط مناسبی برای پژوهش در بین مربیان و عوامل تشکیل دهنده ی این محیط مناسب را احترام به پژوهشگر، تأمین زندگی پژوهشگران، جبران مالی زحمات آنان و کتابخانه های مجهز و تکنولوژی روز می داند.
- ۴- آموزش روش های تحقیق به مربیان و پرداخت پاداش و حذف بوروکراسی اداری و آشنایی با روش های مقاله نویسی برای مربیان و مدرسان از مهمترین عوامل ایجاد انگیزه ی پژوهش می باشد.
- ۵- روی آوری مربیان به سمت روش های نوین تدریس.
- ۶- پیروی بیشتر مربیان از نظریه هایی مانند نظریه سازنده گرابی و نظریه هایی که دانش آموزان را به چالش و انگیزه بالاتر می کشاند.
- ۷- روی آوری مدیران و بخصوص مربیان به شیوه تفکر علمی و منطقی و داشتن تفکر انتقادی در مواجهه با مسائل زندگی.
- ۸- بازنگری، تقویت و گسترش طرح معلم پژوهنده.
- ۹- حمایت های مادی و معنوی از طرح های موفق و نوآوری های تربیتی مربیان، مدیران و دانش آموزان و مستند سازی و انتشار یافته های پژوهشی در داخل و خارج از کشور و ایجاد بانک اطلاعاتی فعال و کارآمد در این زمینه.
- ۱۰- توسعه کمی و کیفی تولید محتوای الکترونیکی در زمینه های نگرش و تغییر نگرش، آموزش مفاهیم تحقیق و مهارت های پژوهشی از پایه تا پیشرفته (بابلی، ۱۳۹۴).

نتیجه گیری

یکی از عوامل اساسی پیشرفت در کشورهای توسعه یافته، توجه خاص به امر پژوهش است. پژوهش می تواند جلوی بسیاری از دوباره کاری ها، اتلاف وقت و بودجه را بگیرد. هر قدر موضوعی بزرگتر و با اهمیت تر باشد نیاز به پژوهش برای تصمیم گیری درباره اجرای آن بیشتر است. این کار، ریسک تصمیم و اجرا را به حداقل می رساند. برای برنامه ریزی بلند مدت نیز نیاز به تحقیقات بیشتر است. توسعه در کشور ارتباط مستقیمی با تحقیقات علمی دارد و رشد کشورهای پیشرفته در نتیجه سرمایه گذاری در بخش پژوهش است. حجم وسیع پژوهش های علمی در کشورهای توسعه یافته صنعتی، گویای این واقعیت است. کشورهای پیشرفته صنعتی، بخش قابل توجهی از تولید ناخالص ملی را به سرمایه گذاری در امور پژوهشی و تحقیقاتی اختصاص داده اند. به گفته کارشناسان، این رقم برای کشورهای صنعتی ۵ درصد است، حال آنکه در ایران، این رقم به حدود نیم درصد می رسد. اگر برنامه ریزی فاقد پشتوانه تحقیقاتی باشد و به طور همه جانبه پیش از آغاز مورد بررسی قرار نگرفته باشد، به یقین در اجرا و عملیاتی شدن با مشکل روبه رو خواهد شد. از این رو می توان گفت پژوهش به ویژه در تصمیم گیری های کلان نقش عمده ای دارد. از همین روست که بسیاری، پژوهش را حلقه مفقوده توسعه یا سنگ زیر بنای توسعه می نامند. از جمله عوامل اساسی توسعه و پیشرفت

در جهان امروز، اهتمام به تحقیق و نوآوری علمی و به کار گیری نتایج آن در حل مسائل جوامع بشری است. به همین دلیل تحقیقات امری ضروری و از محورهای اصلی توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی محسوب می شود.... بی تردید دستیابی به توسعه و پیشرفت بدون بهره گیری مناسب از یافته های پژوهشی میسر نخواهد بود. تصمیم سازی و تصمیم گیری در نظام آموزشی ایجاب می نماید زمینه مناسب برای رشد و پرورش پژوهشگران، اولویت ویژه نظام تعلیم و تربیت باشد. آنچه سازمان ها و نهادهای پیشرو و کارآمد را از دیگر نظام ها، ممتاز سازد، تکیه بر پژوهش و بهره گیری از شیوه های نوین و روزآمد است. دستگاه ها و مؤسسات خدماتی، آموزشی و پژوهشی باید قادر باشند با انعطاف بخشی به اجزا و مؤلفه ها و حتی بازنگری در اهداف و استراتژی ها، خود را با شرایط و نیازهای پیرامون تطبیق دهند و پاسخگوی تقاضاهای خدمت گیرندگان و تأمین نیازهای پژوهشی و اطلاعاتی مخاطبان خود باشند در تحلیل عدم موفقیت مراکز پژوهشی می توان به عوامل درونی ساختاری، مانند عدم تعریف جامع از جایگاه پژوهش و پژوهشگاه در نظام تصمیم گیری و کاربری یافته ها، مؤلفه ها از جمله کمبود نیروی انسانی و هیأت علمی و کارشناسان خبره، کمبود ساختمان و شرایط فیزیکی مناسب و یا به شرایط بیرونی مانند عدم باور تصمیم گیران به نقش پژوهش و کاربری اندک یافته ها اشاره داشت، که هر یک از آن عوامل و مؤلفه ها در جای خود نیازمند بررسی های جامع تر و تحلیل های دقیق تر است. در مجموع باید گفت هم انگیزه انجام پژوهش و هم انگیزه استفاده از یافته های پژوهشی در گرو مجهز بودن عاملان آنها به دانش، نگرش و مهارت پژوهشی است. بنابراین، مهمترین کارکرد آموزش و پرورش می تواند ایجاد دانش، شکل دادن نگرش و تقویت رفتار پژوهشی در میان دانش آموزان باشد. بدین ترتیب نظام آموزشی نه تنها در آینده از معلمانی پژوهشگر برخوردار خواهد بود، بلکه با اولیایی پژوهش خواه و شهروندانی پژوهش طلب سرو کار خواهد داشت و در قالب سیاست ها و برنامه هایی پژوهش مدار - که حاصل کار سیاستگذاران، برنامه ریزان و ارزیابانی پژوهنده است - به کار خود ادامه می دهد. حاصل جمع این امر تشکیل جامعه ای با فرهنگ و سواد پژوهشی است. به نظر می رسد برای نهادینه کردن فرهنگ تحقیق و پژوهش می بایست ابتدا ریشه ها و عوامل ایجاد بی علاقهگی را در بین معلمان شناسایی نمود و سپس با رفع موانع بازدارنده، زمینه ی ورود عملی و اثربخش آنان را به فرایند پژوهش ایجاد کرد. بی شک نبود نگرش و باور صحیح در بین مدیران و رهبران نظام آموزشی در خصوص جایگاه و اهمیت پژوهش، عدم احساس نیاز معلمان به این مقوله، فرهنگ نشدن پژوهش در جامعه، کمبود و نامناسب بودن منابع مالی، عدم بهره گیری از عوامل انگیزشی جهت ترغیب معلمان پژوهنده، فقر اطلاعاتی علمی و منابع آموزشی معلمان در زمینه ی پژوهش و تحقیقات از مهم ترین عوامل تأثیر گذار در میزان اقبال عمومی معلمان به موضوع پژوهش است.

منابع

- ≠ اکبری، احمد، و دیهیم، جواد، و دهنوی، مریم. (۱۳۹۵). نقش سیاست های آموزش عالی در تحقق برنامه های توسعه پایدار. فصلنامه مطالعات مدیریت و حسابداری، دوره دوم. شماره سوم.
- ≠ ایزدی یزدان آبادی، احمد. (۱۳۹۳). طرح آسیب شناسی مدیریت آموزش و پرورش و ارائه راهبردها و راهکارهای مطلوب. دبیرخانه شورای عالی انقلاب فرهنگی.
- ≠ بابلی، عزیزاله. (۱۳۹۴). موانع و راهکارهای گسترش فرهنگ پژوهش و پژوهش محوری. پایگاه خبری تحلیلی صدای معلم. <http://sedayemoallem.ir/item/2469>
- ≠ تصدیقی، محمدعلی، تصدیقی، فروغ. (۱۳۸۸). موانع تحقیق و فرهنگ پژوهش در نظام آموزش عالی.
- ≠ ثابتی، مریم، و همایون سپهر، محمد، و احمدی، فخرالدین. (۱۳۹۳). نقش آموزش عالی در توسعه ملی. مجله مطالعات توسعه اجتماعی ایران. سال ششم. شماره چهارم.
- ≠ حضرتی، عباس. (۱۳۹۵). واکاوی موانع و راهکارهای توسعه فرهنگ پژوهش در آموزش و پرورش ایران. کنفرانس بین المللی نوآوری و تحقیق در علوم انسانی مدیریت و معارف اسلامی، قم. مرکز مطالعات و تحقیقات اسلامی سروش حکمت مرتضوی - انجمن علمی ارتباطات و تبلیغ حوزه علمیه.
- ≠ رضائی، منیره. (۱۳۸۹). فرصت های تازه نظام پژوهشی آموزش و پرورش. پژوهش نامه آموزشی. شماره ۱۲۰.
- ≠ رکن آبادی، مرتضی. (۱۳۹۵). نقش و جایگاه پژوهش در ایران بانگاهی به جایگاه پژوهش در آموزش و پرورش. بخش پژوهش خبری صدا و سیما. کد خبر: ۱۴۱۷۴۶۴.
- ≠ سیدطاهرالدینی، علی. (۱۳۸۸). بررسی کاستی های توسعه تفکر پژوهشی در مدارس. نشریه مدارس کارآمد. سال ششم.
- ≠ صادقی، نسرین. (۱۳۹۱). جایگاه پژوهش در آموزش و پرورش. پایگاه اطلاع رسانی ویستا.
- ≠ صبوری خسروشاهی، حبیب. (۱۳۸۸). آموزش و پرورش در عصر جهانی شدن؛ چالش ها و راهبردهای مواجهه با آن. مطالعات راهبردی سیاستگذاری عمومی.
- ≠ علاقه بند، علی. (۱۳۸۹). مبانی و اصول مدیریت آموزشی. تهران: موسسه انتشارات بعثت.
- ≠ غفاری، علیرضا. (۱۳۹۱). پژوهش، گام نخست حمایت از تولید ملی. روزنامه اطلاعات. شماره ۲۵۲۸۵.
- ≠ فرامرز قراملکی، احد. (۱۳۸۶). تصور ما از پژوهش. روزنامه رسالت. شماره ۶۱۶۸.

قاضی زاده فرد، سیدضیاءالدین(۱۳۹۰). چالش های نظام پژوهشی کشور و راهکارهایی برای آنها. دومین همایش ملی مدیریت پژوهش و فناوری، تهران، پژوهشکده سیاستگذاری علم، فناوری و صنعت.

قدمی، مجید(۱۳۸۹). گزارش ستاد برگزاری هفته پژوهش در آموزش و پرورش. پژوهش نامه آموزشی. شماره ۱۲۰.

قمشاهی، مژگان، اخوت، محمدعلی(۱۳۹۵). شناسایی موانع و مشکلات انجام پژوهش در آموزش و پرورش و ارائه راهکار. نخستین همایش ملی تازه های تعلیم و تربیت در نظام آموزشی ایران. دانشگاه آزاد اسلامی واحد اردکان.

کشاوری، صمد، اخشابی، سهیلا(۱۳۹۳). موانع و چالش های پژوهشگری در بین مدیران و معلمان آموزش و پرورش شهر تهران. کنفرانس بین المللی مدیریت و مهندسی صنایع. موسسه مدیران ایده پرداز پایتخت ویرا.

کیا، علاءالدین(۱۳۸۹). فرصت های تازه نظام پژوهشی آموزش و پرورش. پژوهش نامه آموزشی. شماره ۱۲۰.

کریمیان، زهرا، صباغیان، زهرا، صالح صدق پور، بهرام(۱۳۹۰). بررسی موانع و چالش های پژوهش و تولید علم در دانشگاه های علوم پزشکی. دوفصلنامه انجمن آموزش عالی ایران. سال سوم.

موسی وند، نورالدین(۱۳۹۲). راهکارهای نهادینه کردن پژوهش در بین معلمان.

<http://n-mosavand.blogfa.com/post/4>

نامی، شمسی(۱۳۸۹). پژوهش، پی ساخت تحول در آموزش و پرورش. پژوهش نامه آموزشی. شماره ۱۲۰.

هداوند، سعید(۱۳۸۹). چالش های پژوهشی کشور و تاثیر آن بر مهاجرت نخبگان، فصلنامه تدبیر. شماره ۲۱۶.